

این متن از سایت دانشنامه حوزوی "ویکی فقه" اخذ شده است.
برای آشنایی و استفاده بیشتر به نشانی www.wikifeqh.ir مراجعه فرمایید.

ابواب فقه

یکی از مهمترین جلوه‌های تحولات در **فقه**، کیفیت دسته‌بندی مباحث فقهی و دگرگونی هائی است که در اعصار مختلف به گونه‌های متفاوت در این زمینه بوجود آمده است.

فهرست مندرجات

- ۱ - تاریخچه تقسیم بندی ابواب فقهی
- ۲ - شایع ترین تقسیم بندی ابواب فقهی
- ۳ - کلیات کتب فقهی
- ۴ - پانویس
- ۵ - منبع

تاریخچه تقسیم بندی ابواب فقهی

در فقه شیعه نخستین تقسیم‌بندی صریح را در کتاب های: مراسم تألیف سلار دیلمی (متوفی ۴۴۸) و المبسوط تألیف **شیخ طوسی** (متوفی ۴۶۰) و کافی تألیف ابوالصلاح حلبی (متوفی قرن پنجم) می‌توان مشاهده کرد که ابواب فقه را به عبادات، محرمات و احکام تقسیم نموده‌اند.

شایع ترین تقسیم بندی ابواب فقهی

شایعترین تقسیم‌بندی مباحث فقه نزد فقهای شیعه دسته‌بندی محقق حلی در شرایع است که کتاب خود را در چهار بخش تدوین کرده است: عبادات، عقود، ایقاعات و احکام. شهید اول (متوفی ۷۸۶) در کتاب القواعد والفوائد در توضیح این تقسیم‌بندی می‌گوید: هدف حکم شرعی یا آخرت است و یا دنیا، گروه اول عبادات است و گروه دوم نیز اگر به تعبیر لفظی احتیاج داشته باشد به دو گروه تقسیم می‌شود: عقود (عبارت لفظی از دو نفر) و ایقاعات (عبارت لفظی از یک نفر) و آنچه به تعبیر لفظی احتیاج ندارد در گروه احکام آورده می‌شود.

گرچه فاضل مقداد (متوفی ۸۲۶) و فیض کاشانی (متوفی ۱۰۹۰) دسته‌بندی جدیدی را ارائه داده‌اند، ولی تقسیم‌بندی محقق حلی همچنان در کتب فقهی شیعه پابرجا مانده و پیروی شده است.

[۱] مجلس علی عمید زنجانی، فقه سیاسی، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۴۲۱ ه.ق، ص ۴۳ تا ۴۵.

هر قسم از چهار قسم در تقسیم بندی محقق حلی را کتاب هایی است که هر کتاب را بر مقاصد و فصول یا ارکان و اطراف و فصول یا بر ابواب و فصول یا غیر این ها بحسب اختلاف تعبیر و بیان مؤلفان، تقسیم کرده‌اند که در حقیقت عنوان «کتاب» به منزله عنوان «جنس» است برای انواع و اصناف و فروع، که به منزله اشخاص و جزئیات بشمار می‌آید.

کلیات کتب فقهی

کلیات کتب فقه بترتیب مسطور در کتاب شرایع بدین قرار است:

قسم اول (عبادات) را ده کتاب زیر است:

• کتاب **طهارت** • کتاب صلاه • کتاب صوم • کتاب **اعتکاف** • کتاب **زکات** • کتاب **خمس** • کتاب **حج** • کتاب **عمره** • کتاب **جهاد** • کتاب **امر به معروف و نهی از منکر**.

قسم دوم (عقود) را هفده کتاب است بدین قرار:

• کتاب تجارت • کتاب رهن • کتاب مفلس • کتاب حجر • کتاب ضمان • کتاب صلح • کتاب مضاربه • کتاب مزارعه و مساقات • کتاب ودیعه • کتاب عاریه • کتاب اجاره • کتاب وکالت • کتاب وقوف و صدقات • کتاب هب • کتاب سب و رمایه • کتاب وصایا • کتاب نکاح

قسم سیم (ایقاعات) را یازده کتاب است بدین قرار:

• کتاب طلاق • کتاب خلع و مباراة • کتاب ظهار.

احکام «کفارات» به عنوان «لواحق» این کتاب آورده شده است.

• کتاب ایلاء • کتاب لعان • کتاب عتق • کتاب تدبیر و مکاتبه و استیلا • کتاب اقرار • کتاب جعالمه • کتاب ایمان • کتاب نذر

قسم چهارم (احکام و سیاسات) را دوازده کتاب است بدین قرار:

• کتاب صید و ذبائح • اطعمه و اشربه • کتاب عصب • کتاب شفعه • کتاب احیاء موات • کتاب لقطه • کتاب فرائض • کتاب قضاء • کتاب شهادات • کتاب حدود و تعزیرات

• کتب قصاص • کتب دیات.

[۱۱](#) محمود بن عبدالسلام تربتی شهابی، ادوار فقه (شهابی)، سازمان چاپ و انتشارات، ۱۴۱۷ ه.ق، ج ۲، ص ۱۰ تا ۱۳.

پانویس

۱. [↑](#) عیلس علی عمید زنجانی، فقه سیاسی، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۴۲۱ ه.ق، ص ۴۳ تا ۴۵.

۲. [↑](#) محمود بن عبدالسلام تربتی شهابی، ادوار فقه (شهابی)، سازمان چاپ و انتشارات، ۱۴۱۷ ه.ق، ج ۲، ص ۱۰ تا ۱۳.

منبع

گروه پژوهشی ویکی فقه

رده‌های این صفحه: [فقه](#) | [کتب فقهی](#)